

SÍPPAL, FÜTTYEL, TAPSSAL '56-os ünnepségek Szegeden 2002-ben

I. helyszín: Széchenyi tér reggel 8:30, a Városháza előtt

A tér és a Kárász utca eléggé kihalt, néhány járókelő lézeng, a Kárász utcán csak egy házban leng a nemzeti zászló, mintha nem is ünnepre készülne a város. A városháza előtti zászlórudakon nemzeti zászlók és Szeged címeres zászlói lobognak. Az országzászló felvonása 9 órakor kezdődik. A városháza előtti útszakaszt lezárták és az ajtóban két kisebb hangfal sejteti, hogy zene készül. Embereket viszont itt sem lehet látni. A Széchenyi téren a padon ülve mellém ül egy 60–70-es idős férfi. Kérdezi, ráérné-e 5 percre. Előveszi kis könyvét, amelyben leírják a világ végét és az új világot, ebből rájövök, Jehova Tanúja. Nem erőszakos, kedvesen mindent elmesél. Utána beszélgetünk, mondom neki, az ünnepségre jöttem. Megkérdezem, ő megnézi-e. Azt mondja, őket (Jehova Tanúit) az ilyen világi dolgok nem érdeklik. Ez elgondolkoztató, mivel az ő korosztálya 56-ban mindenképpen fontos szerepet játszott, részt vett az eseményekben egyik, vagy másik oldalon. Az ő életében valószínűleg ezeknek a nemzeti ünnepeknek nincsen jelentősége, viszont más, a vallásához kapcsolódó ünnepek, kiemelkednek a hét-köznapiak sorából.

Mire a férfi távozott és figyelmemet újra a Városháza előtti térre tudom fordítani, már majdnem kilenc óra. A hangszórók körül öltönyös férfiak rendezkednek, a Városháza előtti park fái alatt néhány ember gyülekezik. Jellemzően az idősebb korosztály tagjai ünnepelőbe öltözve, többnyire férj, feleség együtt, de van itt anya is kisgyerekeivel. Kevés, maximum 20–30 ember jött el, szétszórva állnak a szökőkút előtt és a fák alatt, valamint a lezárt terület szélén. Amint a Városháza órája 9-et üt fiatal fiúk palotás (magyaros, zsinóros, lila kabát + csizma) öltözetben kihozzák a nemzetiszín zászlót széleinél tartva a középső zászlórúdhhoz. Ott felteszik a rúdra. Lányok jönnek elő a kapualjból, hasonló palotás öltözetben, pártával a fejükön és két sorban felállnak. Ekkor a hangszórókból felhangzik a Himnusz (zenekari változat kórossal). Körülöttem senki nem éneklő a Himnuszt, a szétszórta embersereg nem képez egységes tömeget, talán ezért nem mer senki énekelni. A Himnusz alatt lassan, ünnepélyesen felhúzzák az országzászlót, a zászló mellett egy nemzetőr-egyenruhás férfi tiszteleg. (1. kép)

Ez után a fiúk beállnak a lányok mellé és felhangzik Brahms Magyar táncok című műve. A táncosok palotást táncolnak, annak jellegzetes „magyarosnak” tartott motívumaival (kisharang, bokázó, belső hangsúlyos forgás, forgás közben

feltartott kéz, lányok kar alatt forgatása). A táncosokat megtapsoljuk, kivonulnak. A levegőben várakozás, hátha lesz még valami, beszéd, vagy más tánc. A közönségben kérdezik „Ennyi volt?”. Kicsit többet vártam magam is, úgy látszik az ideális ünnepségnek van egy minimum hosszúsága. Ha ennél rövidebb, elégedetlenség marad a közönségben. Felmerült bennem, hogy ez a rövid ünnepség akár más nemzeti ünnepünkön is történhetett volna, annyira univerzális volt, nem utalt kifejezetten október 23-ra. A jellegzetes magyarságszimbólumokat zenében, táncban, öltözkében megjelenítették, ünnepélyes, mégis vidám jellege volt a műsornak.

II. helyszín: Honvéd tér 15:45, a nemzetőrség emléktáblája

Az ünnepség kezdete előtt emberek gyülekeznek a Szegedi Tudományegyetem Honvéd téri épülete előtt. A tábla mellett három nemzetőr egyenruhás férfi áll, a középső kezében egyik oldalán piros-fehér-zöld, másik oldalán kék zászlót tart. A tőle balra lévő kezében koszorú. A közönség részéről többen nemzetőr-egyenruhában, mellükön rendjelekkel jelentek meg. A gyülekezők másik része civil ruhában jött, főleg idősebb férfiak. Fiatal nagyon kevés van, azok is úgy tűnik „hivatalból”, egy kamerás férfi, valószínűleg a tévétől és jómagam a néprajzos valamint egy-két fiatalabb érdeklődő. Érezni lehet, hogy itt kicsit kívülállók vagyunk mi, fiatalok, akiknek nincs személyes tapasztalata 56-ról, és ők, akik aktívan részt vettek az akkori eseményekben. Ez a térhasználatban is tükröződik: a beszéd kezdetekor az egyenruhások és az idősebbek közelebb és szemben állnak a beszélővel, mi, a fiatalabbak bal oldalt, hátrább helyezkedünk el. (2. kép) A kamerás fiatalember számára nincsenek térbeli akadályok, bárhova állhat, még ha ezzel a közönséget zavarja is, mert flgymond a „munkáját végzi”, legfontosabb számára a jó beállítás. Ebben a magatartásában hasonlít a turistához vagy az esküvői fotóshoz, aki magát nem zavartatva mások elé állhat. Az ünnepség „szent” terét a kamerás férfi mégsem zavarja, mert hallgatólagosan senki sem vesz tudomást róla, mintha ott sem lenne. (2. kép)

Palotás József nemzetőrpáncsnok kezdett beszélni. (2., 3. kép) Beszédében megjelenik az autentikus, igazi, valódi történelem, amelyről ő és nemzetőr társai tudnának beszélni, és az eltorzított, hazug, vagy jogtalanul felhasznált történelem, amelyet a kívülállók, más oldalon állók, és azok használnak, „aki akkor még a világon se voltak”. A beszéd személyes hangvételű, valóban érezhetően egy ismerős körnek, a bajtársaknak szól, rövidebb történetek beillesztésével. A beszéd végén koszorúzás következik, amelyhez a nemzetőrzászlót tisztelgésképpen előre nyújtják. Két koszorút helyeznek el: egyet a nemzetőrök, egyet pedig a város nevében. (4. kép) Az ünnepség végén a résztvevőket arra kérik, vegyenek részt az ünnepség további részén a Dóm téren. Az eddigi rend felbomlik. A résztvevők kis csoportokban beszélgetnek.

III. helyszín: Dóm tér sarka 16:30, Kováts József nemzetőr mártír szobra

A Kováts József szobor előtt sokkal több ember gyűlt össze, mint a korábbi két helyszínen. A nemzetőrök itt is jelen vannak (5. kép), de a tömegben fiatalok, idő-

sek, gyerekek, felnőttek egyaránt megtalálhatók. A részvétel valószínűleg azért nőtt ugrásszerűen, mert 5 órakor kezdődik majd a közeli Rerrich Béla téren a hivatalos városi ünnepség, így akik előbb odaértek, itt is megjelentek. A néhány résztvevő kezében kisebb, középen lyukas, papír nemzeti zászló látható (7. kép). Az ünnepség itt már kicsit hivatalosabbnak tűnik, a beszédet mondó Lázár György, egyetemi professzort egy másik szónok jelenti be, és a professzor előre megírt beszédet mond. Beszédében Kováts József életútjáról szól, de nem személyes hangnemben. Beszédében megjelenik a „bocsánatkérés” motívuma. („A hősokeket eltemettük, de hány fiatal életet, tehetséget, hitet, álmot, ami valósággá válhatott volna, és az országot gazdagíthatta volna sírba temettünk. És soha senki nem kért érte bocsánatot a nemzettől”). A beszéd után koszorúznak: először idősebb férfiak, talán a bajtársak (6. kép), azután talán rokonok és magánemberek helyeznek el gyertyákat a szobor talapzatán (7. kép). A koszorúk és a gyertyák a Halottak napja, a gyász hangulatát idézik. A z ünnepség végén megjelenik egy hajléktalan férfi. (8. kép) (Ismerős nekem, már többször láttam makkot gyűjteni, néhány forintot kérni a Tisza parti sétányon.) A szobor elé lép és néhány makkot helyez el a szobor előtt, majd zavarosan szónokolva elindul a Dóm tér belseje felé. Mint hajléktalan, valószínűleg kívül érzi magát a társadalom többsége, aki ez az ünnep tulajdonképpen. A makkok elhelyezései talán azt fejezte ki, hogy ő is az ünneplőkhöz tartozik. A résztvevőkkel végül átmegyünk a Rerrich Béla térre.

IV. helyszín Rerrich Béla tér 17:00, az 56-os emlékszóbor előtt

A téren már javában játszik a fúvós zenekar (9. kép), előbb indulókat, majd katona és egyéb nótákat játszanak. Nekem a nóták kissé nem odaillőnek tűntek, mivel ahogy a későbbi szónok is elmondja, október 23-át nem ünnepelni szokták, hanem megemlékezni róla, azaz inkább gyászos, szomorú jelleget adnak neki, mint vidámat, amelyhez illene a nótaszó. A téren körben a szoborral szemközt állnak a nézők. Itt vannak a legtöbben az összes eddigi helyszínhez viszonyítva. A tömeg vegyes összetételű, sok kisgyerek is látható, kezükben kis papír vagy textil nemzeti zászlók. Egy anyuka kisgyerekeivel népies jellegű ünnepi ruhát öltött. Több emberen látni kokárdát, ez mintegy szimbolikusan összekapcsolja október 23-at március 15-tel. Hátról nagy nemzeti zászlókat hoznak be fiatal fiúk, férfiak. (10. kép) Az egyik fiú jellegzetes bőrféjű szerelésben (Martens bakancs, Bomber dzseki, leborotvált haj) lobogtatja a zászlót. A nagy zászlók előtt a MIÉP jelvénye látható egy táblán, jelezve, hogy hová is tartozik ez a sok zászló. Szintén hátról cserkészek érkeznek rendezett sorokban, csak felül van rajtuk cserkész egyenruha, alul hétköznapi nadrág, farmer. Az emlékműtől jobbra fehér kesztyűs, rohamsisakos katonák állnak. A beszédek teljesen hivatalos jelleget öltenek, mikrofonon mondja be egy bemondó, ki következik. A szónokok nyilván előre megírt beszédüket mondják el papír alapján. Dr. Balogh Elemér egyetemi professzor már akkor vastapsot kap, amikor bekonferálják. Először Fejér Dénes a POFOSz Csongrád megyei elnöke mond beszédet, melynek végki-csengése az, hogy a politikai nézetkülönbségeket ne vigyük át a nemzeti ünnep színterére. („Arról van szó, hogy a szembenállás, a nézetkülönbség, magatartások, megnyilvánulások alkalmát tartsuk fenn a politikai fórumok helyi alkalmá-

ra és kérek mindenkit, hogy ünnepet, amely valamennyiünk ünnepe, amely a magyar nemzet ünnepe ettől válasszuk el"). Balogh Elemér inkább a „bocsánatkérés” elemét hangsúlyozta, amely már a Dóm téri beszédben is megjelent. A beszéde nagy tapsot kapott, de úgy tűnt a taps inkább személyének, vagy pártállásának szól, mint a beszédének, bár mindezekről nincs információ. Ez után a bemondó sorban bejelentette a koszorúzó egyesületeket, pártokat. Először Botka László, az új MSZP-s polgármester koszorúzott. Óriási füttyögés, bekiabálás fogadta. Ugyanígy járt az MSZP és az SZDSZ koszorúzója is. A füttyszóhoz némelyek sípokat is használtak, úgyhogy valószínűleg készültek az eseményre. A jobboldali erők (FIDESZ, MIÉP) viszont vastapsot kaptak. A keresztény demokraták kisebb tapsot és egy éles magányos füttyöt kaptak. Érdekes volt, hogy akik végül is az ünnep legjogosultabb résztvevői, az 56-os szervezetek, bár tapsot kaptak, mégse akkorát, mint a jobboldali pártok. Ez is mutatja, hogy itt sok ember számára nem az 56-os ünnepség volt a fontos. Ez inkább fórumként szolgált arra, hogy a pártszimpátiájukat kifejezzék. Az előző helyszíneken is volt koszorúzás, mégse tapsolt senki, mert ott a pártállás nem jelent meg ilyen mértékben. A koszorúzás után a fúvószenekar zeneszóval kivonult a térről. A gyertyás menet utánuk indult el a Takaréktár utca felé. A forgalmat rendőrök irányították, hogy a menet át tudjon jutni az Aradi vértanúk terén.

V. helyszín: Takaréktár utca, Schwarcz Lajos emléktáblája előtt

A gyertyás menet megérkezett a Takaréktár utcába. Már besötétedett, a gyertyák fénye hallottak napja hangulatát idézte. A résztvevők az utcában parkoló autók körött próbáltak helyet találni. Dr. Aradi Antal, a nemzetőrség vezetője mondott beszédet. Beszédében megjelent az ünnepség hivatalos része (Rerrich Béla tér) és a nem hivatalos rész (Takaréktár utca) ellentéte. A nem hivatalos részre az igazi 56-os szellemiség követői jöttek el, önszántukból, a hivatalos „protokoll” ünnepségre, nem ennek a szellemiségnek a követői jöttek és kényszerből, kötelezettségből. („most már magunkban vagyunk, nincsenek itt a protokoll ünnepség (nevetés a tömegben) résztvevői közül azok, akiknek kötelezően kell koszorúzniuk. Ide már csak azok jöttek, akik tényleg úgy érzik, hogy le kell tenniük a gyertyáikat Schwarcz Lajos barátunk, hősünk, mártírunk emléktáblájánál”) A beszélő így, hogy már „magunkban” voltunk, nyíltan utalhatott arra, hogy most az MSZP került az önkormányzat élére, és jó lesz, ha vigyáznak, mit tesznek, mert az 56-os szellemiségűekkel találják szembe magukat. Schwarcz Lajost „muszáj-herkulesnek” nevezte, azaz úgy gondolta, bárki lehetett volna a tömegből, aki elesik. Az ünnepségen részt vettek a Rerrich Béla térről már ismert hatalmas magyar zászlókkal vonuló férfiak, fiatalok, akik között a bőrféjű külsejű fiút is láttam. A beszéd elhangoztával még eljátszották magnóról a Szózatot, amely általában az ünnepségük végét szokta jelezni. A tömeg nagy része énekelte a Szózatot, itt sokan voltunk, talán ezért. Ez után koszorúzás következett, itt nem volt tapsolás, vagy füttyögés, hiszen „magunkban vagyunk”, nincs szükség a tetzés, nemtetszés kinyilvánítására.

A koszorúzás után spontán módon többen letették a gyertyáikat az emléktábla alá. A tömeg már oszladozni kezdett, amikor idősebb férfiak elkezdtek énekel-

ni a Székely himnusz. A nagyzászlósok körük álltak zászlóikat lengetve. A Székely himnusz magyarság szimbólumként jelent itt meg, nem csak, mint a székely identitás kifejeződése, a nagyzászlós fiatalok is azonosulni tudtak vele.

1. kép: Zászlófelvonás a Városháza előtt

2. kép: Nemzetőrök és az őket megörökítő filmes a Honvéd téren

4. kép: A nemzetőrök és a város koszorúja

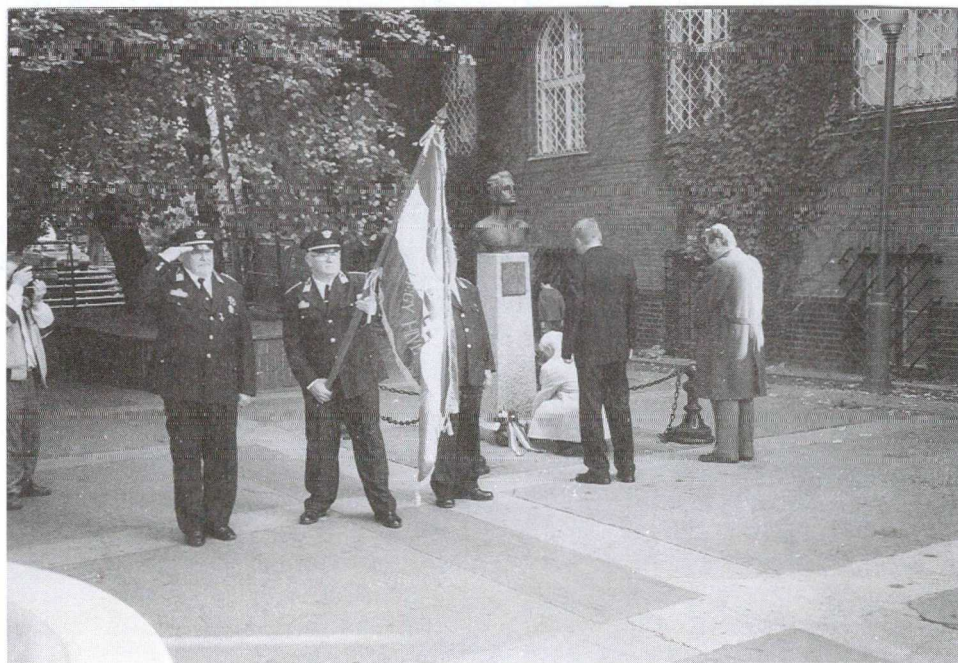

3. kép: A nemzetőrparancsnok szenvedélyes beszédet tart

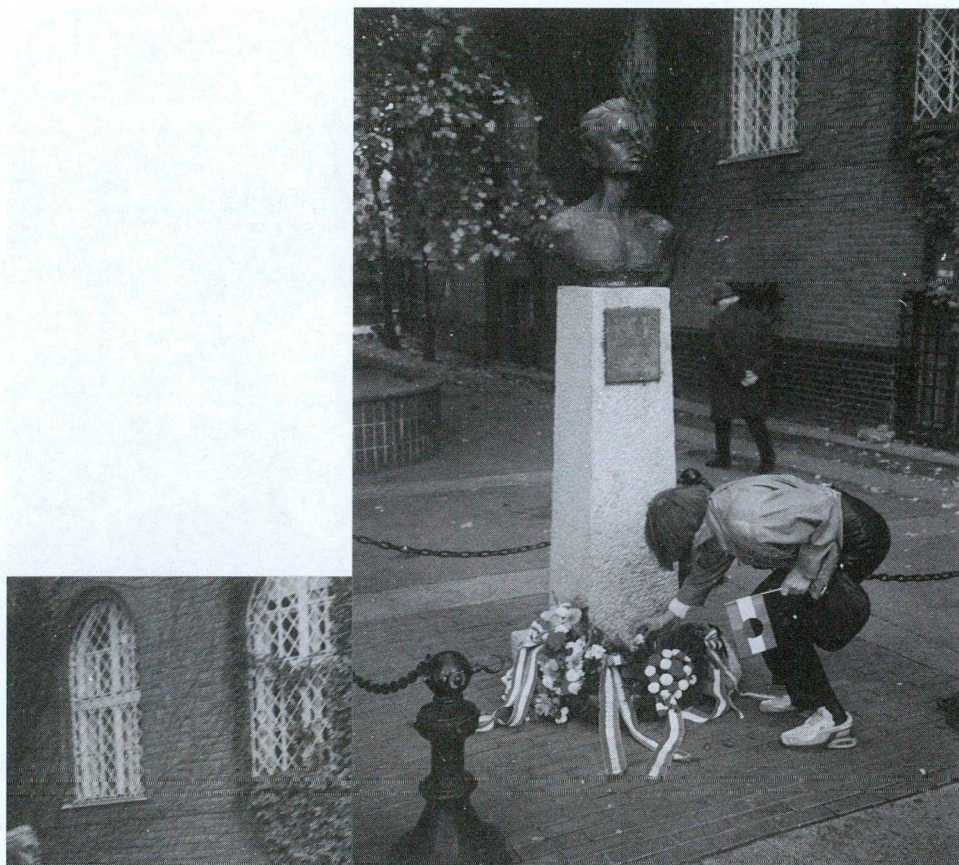

5. kép: A professzor beszédet mond a háttérben a nemzetőrökkel

6. kép: Koszorúzás és zászlós tisztelegés

7. kép: Gyertya elhelyezése és a lyukas zászló

8. kép: A hajléktalan

9. kép: A Rerrich Béla-tér az ünneplőkkel

10. kép: A nemzeti zászlós fiatalok felvonulása